OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ
UNDERVISNINGS- OCH KULTURMINISTERIET

Asiantuntijalausunto valtiovarainvaliokunnan sivistys- ja tiedejaostolle 29.10.2021
Asia: HE 146/2021 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2022

HE 146/2021 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2022: Nuorisotyön tilanne ja haasteet ensi vuodelle, nuorten osallisuuden vahvistaminen, nuorten työpajatoiminta ja etsivä nuorisotyö

Nuorisotyön tilanne ja haasteet

Koronaepidemia on vaikuttanut nuorten hyvinvointiin monin tavoin. Korona on lisännyt nuorten tuen tarvetta, mielenterveysongelmia, koettua stressiä sekä nostanut nuorisotyöttömyyden ennätyslukuihin. Opetus- ja kulttuuriministeriö on rahoittanut Nuorisotutkimusseuran Poikkeusolot – nuorten arki koronan keskellä -tutkimusta, jossa on tutkittu nuorten elämää ja kokemuksia koronan aikana. Erityisesti huolena on eriarvoisuuden kasvaminen. On tärkeää, että nuorten tukemista ja hyvinvoinnin rakentamista jatketaan pitkäjänteisesti myös akuutin koronaepidemian helpottaessa. Nuorille kasaantuneet ongelmat eivät ratkea ns. normaalielämän palaamisella, vaan vaativat tukea tulevinakin vuosina.

Nuorisotyö ja nuorisotoiminta ovat löytäneet korona-aikana uusia tapoja toimia nuorten parissa esim. siirtymällä nuorten käyttämille sosiaalisen median tai muille digitaalisille alustoille. Korona-aikana nuorisotyön vahvuuksien tunnistaminen ja sitä kautta arvostus on osin lisääntynyt. Monessa kunnassa on nähty, että nuorisotyöntekijöiden kohtaamisosaamiselle, matalan kynnyksen läsnäololle ja monialaiselle yhteistyölle on ollut entistä enemmän tarvetta mm. etäopetuksen ja etäopintojen jälkeen.

Korona-aika on ollut kuormittavaa myös nuorisotyöntekijöille. Moni nuorisotyöntekijä jatkoi työtään nuorten parissa koronasta huolimatta joko digitaalisesti tai jalkautumalla nuorten pariin. On tullut ilmi erityinen tarve vahvistaa myös nuorisotyöntekijöiden omaa työhyvinvointia.

Valtakunnallinen nuorisotyön ja –politiikan ohjelma VANUPO on valtioneuvoston hyväksymä, lakisääteinen ohjelma, joka sisältää tavoitteet nuorisotyölle ja nuorisopolitiikalle. VANUPOn toteutus etenee hyvin ja lähes kaikki nuorisopoliittiset, poikkihallinnolliset toimenpiteet ovat koronasta huolimatta edenneet hyvin.

Sote-uudistus osaltaan muuttaa ja haastaa nuorisotyön ja nuorisopolitiikan toimintakenttää, vaikka nuorisotyö jää kuntaan.

Nuorisotyön resurssit

Nuorisotyötä on aiempina vuosina rahoitettu pääosin rahapelitoiminnan tuotoilla. Vuoteen 2019 asti tuotot ovat tasaisesti kasvaneet, mutta sen jälkeen alentuneet. Tuotonaleneman vaikutuksia on kompensoitu siirtämällä kuntien nuorisotyön valtionosuudet sekä etsivä nuorisotyö kokonaisuudessaan budjettirahoitteiseksi. Eduskunnalle annetussa hallituksen esityksessä vuoden 2022 talousarvioksi nuorisotyön rahoituksen lasku on noin 4,5 milj. euroa johtuen pääosin rahapelitoiminnan tuottojen alentumisesta. Tämä tultaneen kuitenkin täydentävän talousarvion yhteydessä kompensoimaan. Näin ollen määrärahat nuorisotyön edistämiseen säilynevät kuluvan vuoden tasolla n. 81 milj. eurossa.

Rahapelitoiminnan tuoton ennustetaan vähenevän entisestään vuonna 2023. Vuosia 2022-2025 koskevassa kehyspäätöksen mukaan myös tuotonaleneman kompensaatio on aiempaa pienempi vuoden 2023 osalta ja siten on nuorisotyössä varauduttava määrärahaleikkauksiin.

Vuodesta 2024 ja siitä eteenpäin ei ole tietoa mahdollisesta tuotonaleneman kompensaatiosta. Työryhmä pohtii kuluvan vuoden loppuun mennessä erilaisia malleja Veikkauksen tuotoilla rahoitetun toiminnan pitkäjänteiseksi rahoittamiseksi.

Nuorisotyön määrärahoilla mahdollistetaan nuorisotyön ja –toiminnan monipuolista toteuttamista Suomessa. Määrärahoilla tuetaan mm. yhdeksää nuorisokeskusta eri puolilla Suomea, harrastustoiminnan ja osallisuuden vahvistamista valtakunnallisissa nuorisoalan järjestöissä sekä kuntien etsivää nuorisotyötä.

Rahapelitoiminnan tuotot ovat mahdollistaneet laadukkaan ja laajan nuorisotyön ja –toiminnan. Monien toimijoiden osalta on eletty toiminnan laajenemisen ja kehittymisen aikaa. Koronaepidemia muutti nuorisotyötä ja -toimintaa ja vaikeutti kohtaamiseen perustuvan toiminnan järjestämistä. Suurin osa toimijoista siirsi onnistuneesti toimintaansa etänä tai hybridinä tapahtuvaksi. Yleisesti ottaen mm. nuorisoalan järjestöt selvisivät koronatilanteesta taloudellisessa mielessä kohtalaisesti, sillä vaikka toimintaa jouduttiinkin supistamaan tai joissain tapauksessa kokonaan perumaankin, jäivät myös toiminnan kulut usein budjetoitua vähäisemmäksi.

Nuorten osallisuuden vahvistaminen

Nuorisolain (1285/2016) 24 §:ssä säädetään nuorten osallisuudesta seuraavasti: Nuorten mahdollisuudesta osallistua ja vaikuttaa nuorisovaltuustossa tai vastaavassa nuorten

vaikuttajaryhmässä säädetään kuntalain (410/2015) 26 §:ssä. Sen lisäksi, mitä tässä laissa tai muualla laissa säädetään, kunnan ja valtion viranomaisen tulee tarjota ja järjestää nuorille mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa paikallista, alueellista ja valtakunnallista nuorisotyötä ja -politiikkaa koskevien asioiden käsittelyyn tai heitä tulee muutoin kuulla mainituissa asioissa. Lisäksi nuoria on kuultava heitä koskevissa asioissa.

Myös sote-järjestämislain (241/2021) 32 §:ssä säädetään nuorten osallisuudesta. Pykälässä säädetään: Aluehallituksen on asetettava nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien varmistamiseksi hyvinvointialueen nuorisovaltuusto tai vastaava nuorten vaikuttajaryhmä.

Suomessa lainsäädäntötasolla nuorten osallisuudesta on säädetty hyvin. Käytännöt ja menetelmät nuorten osallistamisesta vaihtelevat paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti. Ministeriön keinoja vahvistaa nuorten osallisuutta yhteiskunnassa voidaan katsoa olevan periaatteessa kolmenlaisia: informaatio-, resurssi- ja lainsäädäntöohjaus.

Osana valtakunnallista nuorisotyön ja –politiikan ohjelmaa on valittu kuusi nuorisoalan osaamiskeskusta, joiden tehtävänä on kehittää ja edistää nuorisoalan osaamista, asiantuntijuutta ja tiedonkulkua. Osallisuuden osaamiskeskus vahvistaa nuorten yhteiskunnallista osallisuutta valtakunnallisesti sekä uudistaa ja tekee tunnetuksi digitaalisia osallisuuden välineitä. Vuonna 2022 yhteistyössä oikeusministeriön kanssa aloitetaan nuorten digiraatipalvelu osana otakantaa.fi -palvelua.

Nuorten työpajatoiminta ja etsivä nuorisotyö

Nuorten työpajatoiminnan ja etsivän nuorisotyön tarkoitus on vähentää nuorten syrjäytymistä – jokainen nuori pysyy koulutuspolulla, nuorisotyöttömyys vähenee ja nuorten osallisuus kasvaa. Hallitusohjelman mukaisesti sekä etsivän nuorisotyön että nuorten työpajatoiminnan edellytyksiä on vahvistettu.

Nuorten työpajatoiminnan tukemiseen asetettu avustusmääräraha on vuodelle 2022 n. 16 milj. euroa sisältäen hallitusohjelman mukaisen kahden miljoonan euron lisärahoituksen nuorten työpajatoiminnan tukemiseen. Avustus kohdistuu nuorten sosiaaliseen vahvistamiseen ja nuorten työpajatoiminnan järjestämiseen ja kehittämiseen. Määrärahalla tuetaan valtioapukelpoisuuden saaneita työpajoja, joita vuonna 2021 alussa oli yhteensä 260. Vuoden 2021 aikana valtionapukelpoisuudet on tarkastettu ja myös uusilla toimijoilla oli mahdollisuus hakea kelpoisuutta. Valtionapukelpoisuus myönnetään paikkakuntakohtaisesti.

Korona-aika vaikutti jonkin verran nuorten ohjautumiseen työpajoille. Vuoden 2020 aikana työpajatoimintaan osallistui 12 456 alle 29-vuotiasta nuorta, kun vuonna 2019 nuoria oli 14 424. Vuonna 2020 nuoret ohjautuivat työpajoille TE-hallinnon (29,8 %), oppilaitosten (10,3 %) ja kunnan sosiaali- ja terveys- sekä nuorisotoimen (29 %) ja muiden viranomaisten esim. KELA:n (6,7 %) kautta. Osa nuorista hakeutui itse tai kavereiden tai omaisten tukemana työpajoille (23 %). Korona-aika lisäsi nuorten jäämistä työttömäksi (19 % = > 26,4 %) ja vähensi nuorten sijoittumista koulutukseen (33 % => 24,3 %).

Etsivään nuorisotyöhön asetettu avustusmääräraha on ollut n. 15 milj. euroa vuonna 2021 ja määrärahan taso pysyy samana vuonna 2022. Koronaan liittyvä lisämääräraha vuonna 2020 oli 3 milj. euroa. Avustus myönnetään etsivän nuorisotyöntekijän palkkauskuluihin ja alueelliseen etsivän nuorisotyön koordinaatiotehtävästä aiheutuviin kuluihin. Avustus palkkakuluihin on enintään 30 000 euroa per etsivä nuorisotyöntekijä.

Yhteydenottopyynnöt etsivään nuorisotyöhön eivät juurikaan korona-aikana vähentyneet (2019: 29 096; 2020: 28 888) ja etsivä nuorisotyö tavoitti lähes verran nuoria kuin edellisenä vuonna (2019: 20 924; 2020: 20 327). Korona-avustuksen turvin työntekijöiden määrää saatiin lisättyä 687 työntekijästä 725 työntekijään, osan uusien työntekijöistä tehtäviin kuuluu myös muuta nuorisotyötä. Vuonna 2021 etsivää nuorisotyötä on jokaisessa manner-Suomen kunnassa.

Vuoden 2021 syyskuussa on valmistunut etsivään nuorisotyön digitaalinen yhteydenottojärjestelmä www.yhteysetsivaa.fi. Sen odotetaan lisäävän viranomaisten (mm. oppilaitokset, puolustusvoimat, KELA) yhteydenottopyyntöjä etsivään nuorisotyöhön. Ensimmäisen kahden testikuukauden aikana järjestelmään on tullut 84 viranomaisen, 4 nuoren omaa ja 18 yhdessä nuoren kanssa tehtyä yhteydenottopyyntöä.